

-
Türk
Edebiyatı
Deneme
-

Çılgın Bir Devinimdir Yaşamak

Edebiyat ve sanat üzerine yazılar

Raşel Rakella Asal

Raşel Rakella Asal, 1969'da İzmir Amerikan Kız Koleji'ni bitirdi. 1989'da İngilizce ve Fransızca dillerinde ülkesel turist rehberlik kokartımı aldı. Lozan'da "Diavox Institut Moderne de Langues", Paris'te "Cours de Civilisation Française de la Sorbonne", Besançon'da "Université de Franche-Comte Cours de Français", Royan'da "Centre Audiovisuel de Royan pour l'étude des Langues"da kurslara devam etti. Besançon'da Açık Öğretim Üniversitesi'nin gece eğitim programında sanat tarihi derslerine, Paris'te Louvre Müzesi'nin sanat tarihi seminerlerine katıldı. 1992'de Ministère de L'éducation Nationale Academie de Besançon'dan "Diplôme Approfondi de Langue Française" ile Fransızca yeterlik sertifikasını, 1995'te İspanya'nın Salamanca şehrinde "Escuela Salmantina de Estudios Internacionales"dan ileri düzey İspanyolca belgesini aldı. 1997-2000 yıllarında Ankara'da Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı'nda yazarlığa hazırlık, uygulamalı yazarlık, yazın-felsefe ilişkisi seminerlerine katıldı. Aynı yıllarda, Hacettepe Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi'nin karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarını misafir öğrenci olarak izledi.

Edebiyatçılar Derneği ve Pen Derneği üyesi olan Raşel Rakella Asal'ın yayımlanmış kitapları şunlardır: *Volga Hüzünü*, (anlatı, 2003), *Duyuyor musun Kalbim* (anlatı, 2003), *Her Şey Sanki Bir Eski Zaman Düşünde Şimdi* (biyografi, 2003), *İşte Bizim Gül Sokak* (anlatı, 2010), *Tıpkı Hayat Gibi* (edebiyat inceleme yazıları, 2012), *Cecile* (roman, 2012).

Çılgın Bir Devinimdir Yaşamak

ÇILGIN BİR DEVİNİMDİR YAŞAMAK

Yazan: Raşel Rakella Asal

Editör: Sema Çubukçu

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Temmuz 2021 / ISBN 978-605-09-8566-5

Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Serçin Çabuk

Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. Tic. A.Ş.

B.O.S.B. Mermerciler Sanayi Site 10. Cad. No: 15

Beylikdüzü-İstanbul

Tel: (0212) 422 79 29

Sertifika no: 20699

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Çılgın Bir Devinimdir Yaşamak

Raşel Rakella Asal

İçindekiler

Giriş	13
Virginia Woolf ve Nezihe Meriç'in benzeşen dünyaları	15
Marcel Proust'un zaman algısı üzerinden John Banville'in "Mavi Gitar" romanını okumak.....	22
Halbwachs'un "Kolektif Hafıza" kavramı üzerinden "Animal Triste"yi okumak.....	31
Yazmak yeniden yazmaktır "New Boy" - Tracy Chevalier	40
Kafka'nın "Şato" romanında saçmalıklar parodisi olarak bürokrasi	55
Sovyetler Birliği'nden sesler "İkinci El Zaman" - Svetlana Aleksiyeviç	67
Kendini yenilemeyen sanat silinmeye mahkûmdur: "Benim Adım Kırmızı"	75
"Hayat Bir Kervansaray" romanında gündelik hayatın yansıtılması.....	85
Sanatta imgenin kullanımı	96
Yeni romanın "nesne" odaklı dünyası.....	102
Marcel Proust yaşamımızda nasıl bir yer alır?.....	109

W. G. Sebald'ın "Hava Savaşı ve Edebiyat"ı üzerinden tarihi yeniden inşa etmek	116
Düşlerindeki insanları kendine daha yakın hisseden bir roman kahramanı: Emma Bovary	123
Kutsaldır vazife her şeyden "Günden Kalanlar"- Kazuo Ishiguro	137
Geleneksel edebiyatla bağlarını koparmış metinler....	148
"Dönsün Koca Dünya"yı travmatik yaşantılar eşliğinde okumak	161
Evrenin sessizliğinin sonsuza dokunduğu an.....	182
Erkek egemen toplumun pis çamaşırları	192
Émile Zola'nın "Germinal" romanında işçi bilincinin doğuşu	211
1950'lerin İzmir'inden bir kesit: "Rızabey Aileevi"	227
Sanat bir isyandır; aynı zamanda da her türlü oyundur.....	244
"Anna Karenina" romanında Tolstoy'dan otobiyografik izler	253
Düşünceler şöleninden kısa notlar	261
Yüzlerce yaşındaki Kastilyalı Don Kişot	279

Arda ve Nicole Benefrahim'e
Selin ve Eren Habife...

Giriş

Sizin de benim gibi bir karalama defteriniz var mı? Ben yazın serüvenime başladığım ilk yıllardan beri böyle defterler oluşturdum. Zaman zaman neler karladığıma bakmak heyecanlandırır beni. Tam bir günce denmese de kendimce önemli bulduğum yazarların önemli sözlerini veya kendi içimdeki sessizlikleri kâğıda dökmek, hayatımın en ufak duygularını kaydetmek rahatlatıcı oluyor. Meğer bu defterlerimi elime almalı ne uzun zaman olmuş! Bir yıl içinde sanki uzun bir inzivada yaşamışım gibi hissettim. Issız bir göl gibi boş bembeyaz sayfalar arasında durgunlaştım. Oysa elimin altından hiç eksik etmiyordum bu defterlerimi. Genelde öyle oluyor, bir şeyi bir gün bırakıverdiniz mi arkası geliyor. Neyse çok şükür, artık ihmal etmemeye söz verdim, keyifle okumaya giriştim. Böyle notlar almak hem beni dinlendiriyor hem de düşünmeye sevk ediyor. Tüm düşüncelerim bir anda boşalıyor, sanki bir kova devrilmiş de tümü yer yüzüne yayılmış gibi oluyor.

Yazdıklarımı ağır ağır sakın kafayla parça parça okumaya başladım. Rasgele sayfaları karıştırdım, karşıma Nezihe Meriç'ten almış olduğum bir alıntı çıktı. Hem üç yıldızla işaretlemişim. Bir dalganın yahut bir bulut kümesinin kendine has coşkısına yakalanmış gibi oldum. O çerçevelenmiş ve yıldızlanmış alıntı bana muhteşem bir kaynak oldu. Ellerimin arasında ışıldayan bir evren, bir nimet bulmuştum. İş-

te *Çılgın Bir Devinimdir Yaşamak* ismi böyle oluştu. Kanımca zaman karşısında diri kalmanın yolu kendini yenilemekten, dünyaya açık gözlerle bakmaktan, yani okumaktan geçiyor. Hiç şüphesiz sizin de bir okuma zamanınız vardır. Bazen ansızın hayat ağır gelmeye başlar, sanki başaramamışsınızdır, sanki yenilmişsiniz gibi gelir size, bir kırılma... Hayata küskün olmaya yaklaşmışsınızdır, aşağılara savrulduğunuz, ruhunuzun derinliklerinden size nüfuz eden bir hüznün dalgasına yakalanmışsınızdır. Böyle anlarda bir kitaba sarılırsınız; bilirsiniz ki okuyacağınız yazar kendinizi korunaklı, güvende hissetmenizi sağlayacaktır. Nezihe Meriç benim için böyle bir yazar oldu. Onu okudukça düşüncelerim gelişir, hayatı ve insanları daha iyi kavrar, yaşama gücüm, hayata karşı cesaretim daha da artar. Bilirim ki, çok büyük zenginliğe gerek duymadan bana haz vaat eden bir büyüklü dünyaya adım atmışsındır.

Virginia Woolf ve Nezihe Meriç'in benzeşen dünyaları*

Nezihe Meriç 1950 kuşağı öykücülerinden, Cumhuriyet'in ilk kadın öykü yazarımız. Edebiyatımızda en köktenci değişikliklerden birini gerçekleştiren yazarlar arasında özel bir yeri var Nezihe Meriç'in. O kadınları kadın bakış açısıyla, kadını duyarlılığıyla anlatan bir yazar. Anlattığı kadınlar toplumsal hayatın içinde, toplumun katı değer yargularıyla bastırılmış, erkek egemen bir toplum düzeni içinde ezilen, iç dünyaları örselenmiş, dar bir çevrenin kısıkcacı içinde bunalmış; bazen yenik, bazen başkaldıran kadınlar. Nezihe Meriç 1950 kuşağını şu cümlelerle dile getirir:

Ellili yıllar, kurulan – kurulmasına başlanan yeni düzenin bozulmaya, devrimlerin yozlaşmaya, ödünlerin verilmeye başlandığı yıllardır. Cumhuriyet'in getirdiği coşkuyla yetişmiş olan Cumhuriyet kuşağı, bu başına gelenleri birden anlayamamış, başkaldırmış, kafa tutmuş, bunlar yapıtlarına yansımış, yasaklar, cezalandırmalar, kaynaşma başlatmıştır. Yazarlar bu karmaşayı, değişmeye başlamış olan toplumu –hem yenilenmeye başlamanın heyecanı, hem bozulmasının, eskiye dönmeye başlamanın getirdiği dayanılmazlıkla toplumsal kaynaşma olarak görsün– dört bir koldan yazmaya başlamışlardır. İşte o al-

* *Türk Dili Dergisi*, Mayıs 2019.

tın yıllar, o coşkulu öykücüler, bu başkaldırıdan, bu hırstan doğmuştur. Hem kendini, hem olanı biteni anlamak, bilinçlenmek, bunu çoğunluğa geçirmek, aydınlanmak, bunu çoğunluğa anlatabilmek, gerçekleri yakalamak ve bunları yazmak... Hepsi o yılları altın yapan heyecanlar olmuştur.

Virginia Woolf, 1924'te yazdığı bir denemesinde kendi dönemine ait bir tespitte bulunur. ("Aşağı yukarı Aralık 1919'da insan doğası değişti.") Tam o tarihte olmasa da, insan doğası gerçekten bir değişim geçirir o sıralarda. Uzun süre can çekişen Viktorya Çağı bitmiş, modern çağ başlamıştır. İngiliz edebiyatında bu modern çağın başlıca öncülerinden olan Virginia Woolf, hem içerik hem de biçim açısından bu yeni çağa uygun yepyeni bir roman türü yaratmak gerektiğine inanır. İlk iki romanından sonra, yani 1922'den sonra yazdığı romanlarında istediğini gerçekleştirebilir. Ama bu 1934 tarihli güncesinde yazdığına göre hiç de kolay olmaz. ("Tüm kalıpları kırmaya, duyduğum ve düşündüğüm her şey için yeni bir var olma biçimi, yani yeni bir ifade biçimi bulmaya kendimi zorladım... Sürekli bir çaba gerektiriyor bu.")

Virginia Woolfun yapmak istediği değişiklik, iki yüz yıldır İngiliz romanına egemen olan gerçeklik geleneğini yıkmaktı. Bu roman geleneğinde romancıların gerçekliği yaşamın asıl gerçeklerini yansıtmayan, basmakalıp, yapay ve boş bir gelenek olduğuna inanıyordu. Onların olup bitenleri sırayla ele almaları, öğle yemeğinde ne olduğunu, öğle üzeri ne olduğunu, sonra akşam yemeğinde ne olduğunu bir bir "anlatmaları yürekler acısı bir işti". O çağ romancılarına göre tek bir gerçek vardı. Oysa Virginia Woolfa göre gerçek, her insana göre değişen, elle tutulamayan, su gibi akan bir şeydi. Asıl önemli olan, o gün ne yaptığını, şu gün ne yaptığını rapor etmek değil; aklımdan gelip geçen duygularla düşünceleri, anlık izlenimleri saptamaya çalışmaktı. Gerçek yaşamda, ba-

sit kalıplara hiç mi hiç uymayan uçsuz bucaksız bir karmaşa vardı. Hiçbir şeyin kesin bir başlangıcı, bir ortası ve bir sonu yoktu. Oysa bu gerçekçi (realist) romancılar, kişilerinin yaşamını başlangıcı, orta kısmı ve sonu olan derli toplu öykülere dönüştürmek istiyorlar; böyle yaparken gerçek yaşamı yansıttıklarını sanıyorlardı. Ama yaşamın asıl gerçeklerine yüz çeviriyorlardı. Çünkü yaşamın asıl gerçekleri “madde-sel” değil, “ruhsal”dı. Asıl gerçekler dış dünyayla değil, insanın iç dünyasıyla ilişkiliydi. Gerçekçi romancılar ise, dış dünyanın önemsiz ayrıntıları üstünde duruyor, bu ıvır zıvır ayrıntıları büyük bir ustalıklarla işliyor; yaşamın ve insanın asıl gerçeğini ele almayı önemsemiyorlardı. Virginia Woolfun gözünde gerçek yaşam “binlerce izlenim”den oluşuyordu. Şöyle ki, *Mrs. Dalloway*, *Deniz Feneri*, *Dalgalar* gibi asıl başarılı romanlarında olay örgüsü yoktur. *Dalgalar* geleneksel roman türünden oldukça farklı yazılmıştır. Metne hâkim olan dalga imgesi sayesinde Woolf hayat denizini sergileyen düzyazı şeklinde bir şiir yazmıştır. Tüm romanı kaplayan su imgesiyle okur dalgaları duyabilir, görebilir, hissedebilir. Dalga imgeleri romanın ritmini oluştururken, bu ritim aynı zamanda da dalgaların sesini ve devinimini sağlar. Böylelikle dön-güsel, akıcı, sürekli bir ritim elde edilmiş olur. Okuru içine çekip sürükleyen işte bu ritimdir. Kronolojik sırayla anlatılan, başlangıcı, ortası ve sonu olan bir olay akışı yoktur. Nezihe Meriç’in *Korsan Çıkmazı* düşünmeye, yapıcılığa ve sevgiye çağrısıyla değer taşımakla kalmaz, dili ve kurgu örgüsüyle, bilinçaltına eğilimleri, anısları, çağrıştırmaları, iç içe geçen olaylarla iki kadın kahramanın bütün yaşayışlarını bir akşamüstü ile ertesi günün sabahı arasındaki uzanan zaman boyutuyla edebiyatımıza yenilikçi bir bakış açısı getirmiştir. Kadınların birbirleriyle dayanışması, kadın-erkek ilişkileri, kız çocuklarına toplumsal cinsiyet rollerinin öğretilmesi, bireyselleşme ve özgülleşmeye çalışan kadınları ataerkil dü-

zenin karşısında sıkışmış hissetmeleri Meli ve Berni'nin bir günleri üzerinden aktarılır.

Virginia Woolf, romanın yalnız içeriğinde değil, tekniğinde de büyük değişiklikler yaptı. Onun romanlarında “görüş açısı” denilen bir şey yoktur. *Korsan Çıkmazı* üç kişinin bakış açısıyla yazılmıştır: Berni, Meli ve yazar Nezihe Meriç'in bakış açılarından birbirlerini tamamlayan bir karakter yaratılmıştır.

Virginia Woolfun romanları, romandan çok şiire benzer. E. M. Forster bunu şöyle anlatır: “Elinden geldiğince romana yakın bir şey yazmak isteyen bir şairdir o.” Mîna Urgan, Virginia Woolfun İngiliz edebiyatına en büyük katkısının romanla şiiri birleştirmek olduğunu söyler. *Korsan Çıkmazı*'nda Nezihe Meriç, belirli bir olay örgüsü işlemeyen, karakterlerinin belirgin portrelerini çizmeden, salt yaşanan anlarını yansıtarak şiir yazarcasına roman yazmıştır. *Korsan Çıkmazı* şiir ile düzyazı arasında gelip gider.

Virginia Woolf 1925 yılında *Mrs. Dalloway*'yi yayımlamadan önce yeni teknikler peşindedir. Güncesinde *Mrs. Dalloway* üzerinde çalışırken, şimdiki zaman ile geçmiş zamanın iç içeliğini verebilmek amacıyla *tunnelling process* (tünel açma süreci) dediği yöntemi, ancak bir yıl uğraştıktan sonra keşfettiğini yazar. Bu yöntem, yarattığı karakterlerinin benliğinde “mağaralar” açmaktı. Bu mağaraları tünellerle birbirlerine bağlayarak, o kişilerin bugünüyle geçmişleri arasındaki bağlantıyı kuracaktı.

Hiçbir konuşma, hiçbir anı yoktur bütünlüğü içinde yaşayan, parçalanmayan. Zihinde yaşananlar kopuk kopuktur, parça parçadır. Her bir anı kendi yalnızlığında, kendi karanlığında, kendi unutuluşunda olsa da yine yaşıyordur. Zihinde bir bütün yoktur, hep parça parçadır. Geçmiş bir bütünden kopmuş, parçalanmıştır. Her anımsama koptuğu yerden yeni bir bağ

oluşturmaya ve yeniden yaşamaya çalışır. Her anımsayış bir yorumdur.

Korsan Çıkmazı şimdiki zaman ile geçmiş zaman arasında gelip gider.

Virginia Woolf kişilerini oluştururken geleneksel roman yazarlarından ayrılır. Onlar gibi tam olarak kişileri saptamaya kalkmaz. Çünkü ona göre, hiç kimsenin kişiliğini tamı tamına saptamanın yolu yoktur. 28 Kasım 1927 günçesinde şöyle yazar:

Bütün fazlalıkları, ölü parçaları, lüzumsuzlukları elemek istiyorum; bunu yaparak anı tümüyle vermek; içinde her ne varsa... Romancılara bu yüzden kızmıyor muyum? Hiçbir şeyi seçmedikleri için? Şairler arındırmak yoluyla başarıya ulaşmıyorlar mı; hemen hemen her şey dışarıda bırakılıyor.

Nezihe Meriç, *Korsan Çıkmazı*'ndaki karakterlerini oluştururken kişileri saptamaz ama bizim gözümüzde Meli de Berni de gerçek birer insandır; var olduğuna inandığımız insanlardır, gözümüzün önünde yaşarlar. Berni ve Meli'yi görür, seslerini duyar gibi oluruz.

Virginia Woolf kişilerin duygu ya da düşüncelerini, hemen o an ve hiçbir değişime uğramadan, kendi yorumunu eklemeyen bize aktarmak ister. Çünkü insanları gerçek yaşamda, mantıkla düzenlenmiş durumları ve olayları değil, düzensiz olarak birbirini izleyen anları yaşadıklarını bilir. Amacı o anları kaydederek, insanlar gerçekte nasıl yaşıyorlarsa romanlarındaki kişileri de öyle yaşatmaktır. 4 Ocak 1929 günkü günçesine şu notu düşer:

...şu içinde bulunduğum an. O da geçici, uçucu, geçirgen. Bulutların üzerinde bir bulut gibi geçip gideceğim. Belki de değiş-

mekle birlikte, birbiri ardınca, uçarcasına, çabucak, çabucak, gene de bir biçimde ardi ardına diziliyoruz, süreklilyiz biz insanoğulları...

Nezihe Meriç, *Korsan Çıkmazı*'nda bilinç akışı ve iç monolog yöntemlerini kullanır. Konuşmanın yalnızca ilişki işlevi yoktur; aynı zamanda varoluşsal bir görevi de vardır. Konuşma öznelerin varlığını hissetmemizi sağlar. Dil yalnızca bir iletişim aracı değildir; karakterleri oluşturmada ve yaratmada önemli bir aygıttır. Nezihe Meriç bu yöntemleri bilinçli kullanmadığını İbrahim Yıldırım ve Nalan Barbarosoğlu ile yaptığı söyleşide dile getirmiştir: “Yok canım! Bilinçli denemez. Sezgi gibi bir şey. Oğlum, ne diyorum, ben edebiyat dergilerinin çıktığından bile habersiz bir lise mezunu olarak üniversiteye gelmişim.”

Nezihe Meriç'in yazdığı 2007 Dünya Öykü Günü Bildirisi onun yaşama sevincinin ve tutkusunun yazarı olduğunun açıkça belirtisidir.

Şu karmaşık, anlaşılması, anlatılması olanaksız, tılsımlı, gizemli yaşam denen şey var ya, bence bunun özü şu: Doğmak, yaşamak, ölmek. Bu gerçek, dünyanın her yerinde böyle. Kim aksini söyleyebilir. Bu böyle ama dünya dünya olduğundan, yeryüzü yeryüzü olduğundan, insan insan olarak var olduğundan bu yana (tarih denen çılgınlık süredursun) oluşan, onu üreten, yücelten bir başka cevher var. Olmazsa olmaz, bir şey; aşk. Tıpkı yaşam gibi gizemli, karmaşık, tıpkı yaşam gibi, anlaşılması da, anlatılması da zor bir şey bu aşk. Karanlıkların içinde, ince ayrıntılarla var olan insanı bilmek, insanın, yaşamın, aşkın sesini duymak ne denli zorsa, aşk da öyle. Zor. Çok zor. En zor olan da, bu zoru yaşamak, onunla baş edebilmek. Bu sesi duymanın, onu elde edebilmenin, bunu kolaylar gibi olmanın bir yolu var. Bu yol öyküden geçer.

Zaman karşısında diri kalmanın yolu kendini yenilemekten, dünyaya açık gözlerle bakmaktan yani okumaktan geçiyor. Hiç şüphesiz sizin de bir okuma zamanınız vardır. Bazen ansızın hayat ağır gelmeye başlar, sanki başaramamış, sanki yenilmişsiniz gibi gelir...

Hayata küskün olmaya yaklaşmışsınızdır; aşığılara savrulduğunuz, ruhunuzun derinliklerinden size nüfuz eden bir hüznün dalgasına yakalanmışsınızdır. Böyle anlarda bir kitaba sarılırsınız; bilirsiniz ki okuyacağınız yazar kendinizi korunaklı, güvende hissetmenizi sağlayacaktır.

Fotoğraf: Aykut Uslu'nun

Raşel Rakella Asal, *Çılgın Bir Devinimdir Yaşamak*'ta edebiyat dünyasında olağanüstü bir yolculuğa çıkıyor bizi. Virginia Woolf ile Nezihe Meriç'in benzeşen dünyalarından insanı görünmeyen gizleriyle ortaya çıkaran Tank Dursun K'ya; Türk öykücülüğüne yeni bir soluk getiren Bilge Karasu'dan metinlerini geleneksel malzmeden

yararlanarak ören Emine Sevgi Özdamar'a; insanın insanlığını yitirişini, nesneye dönüşmesini kimsenin yapmadığı biçimde betimleyen Kafka'dan eserlerinde ebedi bir gece ve ebedi bir ışık hüküm süren Dostoyevski'ye; kişinin yerine "nesne" odaklı bir dünya yaratan Alain Robbe-Grillet'den yazarak ölüme karşı duran Marcel Proust'a; ilk gerçekçi romanı yazan Gustave Flaubert'den gerçek bir olaydan yola çıkarak insanoğlunun tarihte yaşadığı kolektif travmalara işaret eden Colum McCann'e pek çok yazarı merceğine alıyor ve edebiyatın haz vaat eden zengin dünyasına davet ediyor okuru.

tavsiye edilen
KDV'siz
satış fiyatı

₺ 42

Sertifika no: 11940

ISBN 978-605-09-8566-5

9 786050 985665

Doğan
Kitap